

Kler Viloks

PAČVORK

Moda i ja

Prevela sa engleskog
Nataša Vučurović Đukić

Beograd, 2023

Sadržaj

I UVERTIRA

U rukavicama	13
--------------------	----

II POČETAK

Noćno rublje	21
Kredenac.....	25
Kecelja.....	27
Posteljina	29

III NA IVICI

Ukrasna traka	33
Šreh	35
Svaštara.....	37
Put svile	39

IV JARKO

Forzicija	45
Kosa.....	47
Vid	49
Kimono.....	53
Tapiserija	55
Ljubičasti baršun.....	59

V MAGACIN

Poštanska porudžbina	63
Gustina tkanja.....	65
Suknja	67
Merdevine	71

VI PRILIKA

Mačka	77
Šefica.....	79
Nevidljiva spona	81

VII ODSEČENO

Model	85
Čebence.....	87
Karo prekrivač.....	91

VIII
ZAPETLJANO

Glazura	95
Peščanik	97
Veza	103

IX
LJUBAV

Ostrvo	107
Natrontana	111
Flanel	113
Vilinska krila	115

X
NABOR

Uske čarape	119
Crvene cipele	121
Kućna haljina	123
Dogovor	125
Navika	127

XI
DOŽIVLJAJ

Dodirnuto	131
Mimeza	133
Zamisao	135

XII KUSTOS

Vatelin.....	141
Manufaktura	145
Pita od jabuka	149
Štit	153
Prekasno.....	157

XIII ŠAV

Dečja kolica	161
Krojenje	163
Venčano odelo	167
Zapadni vetar.....	169

XIV GUBITAK

Elektronska pošta	173
Izlečenje	175
Platno	177
Antikvar	179

XV SUTON

Na sigurnim nogama	183
Otisak	185
Oblačno	191

Gotika	193
--------------	-----

XVI
URANJANJE

Izgubljena	197
Plima	199
Oseka	201
Sunder	203

XVII
ROSA

Pluća	207
Lovočubar	209
Luka	213

XVIII
ARHIVA

Ulog	219
Elizijum	221
Zaključano	223

XIX
DOM

Kapanje	227
Netaknuto	231
Muzej	233
Klizanje	235

XX
VRTOGLAVICA

Moljac	239
Prašina	241
Zaštitna zavesa	243
Ivica.....	247

XXI
NOKTURNO

Crvene rukavice	253
Korov.....	255
Komisija za preuređivanje.....	257
Navuci zavesu	261
Spisak ilustracija.....	265
O autorki	267

UVERTIRA

U rukavicama

U poluosvetljenom skladištu slažemo haljine na slojeve svilenog papira i ređamo ih u plitke drvene fioke. Fioke pripadaju ogromnim ormarima od mahagonija, koji se dižu skroz do tavanice; svaka je obeležena brojem koji sprema visi u metalnom okviru. Fioka ima na stotine. Neke su se od starosti iskrivile, pa ih guramo svom silinom ne bi li se zatvorile. Brave se zaključavaju starinskim mesinganim ključevima, koji nam redovno ispadaju iz ruku na keramičke pločice u pokušajima da otključamo zarđale pretince. Muzej nije bio predviđen za skladište već da se izlože eksponati posle *Svetske izložbe industrijskog napretka svih nacija*, održane 1851. godine. U modnom delu izložbe izlagane su pozamanterija iz Koventrija, svila iz Liona, cipele iz Notingema i šalovi iz Indije. Od tada do danas, muzej prikuplja i sortira, procenjuje i taloži, dok se zidovi sležu i stenju pod težinom istorijske građe.

Stolovi na sredini su pretrpani. Trudimo se da ih rasčistimo, jer tu obavljamo kustoske procene. Vadimo somotsku pelerinu za operski ogrtač koji je neko pre sto godina naručio u firmi „Liberti i kompanija“. Pored rasprostiremo šal od čipke, pažljivo razmršujući čvoriće, ili oprezno

otvaramo ručni suncobran, pri čemu nas zapahne blag dašak parfema. Na tacnama se tiskaju predmeti koje treba proučiti ili fotografisati, ili pripremiti za izložbu. Uramljena odora srednjovekovnog sveštenika leži naslonjena o ivicu stola, umotana u pak-papir kao loše upakovan poklon. Tu smo je ostavili pre godinu-dve, u nameri da joj jednog dana nađemo pravo mesto. Jednog dana ćemo je negde premestiti.

Tu smo da odaberemo haljine i odevne detalje za stalnu postavku. Stalno i privremeno reči su kojima definišemo vrstu izložbe ili postavki koje pripremamo, mada je dužina trajanja promenljiva. Stalna postavka nekad traje deset godina a nekad zauvek, ali i privremena, unutar muzejskog sveta, može trajati godinama. Kad nešto uvrstimo u muzejsku kolekciju, kažemo da je *za večnost*, kao da uspostavljamo svetu vezu između zgrade i predmeta, prostora i sadržaja. I jeste tako. Probrano, obeleženo, zavedeno, numerisano, ono što unosimo predstavlja odabir najkvalitetnijeg, najcenjenijeg što nudi tradicija, umeće, ukus. Mi čuvamo najvrednije ostatke prošlosti da bismo bolje razumeli ko smo danas.

Koristimo reč „predmeti“ zato što obuhvata sve, i malo i veliko, skromno i raskošno, a i zato što podrazumeva profesionalni pogled, poštovanje. Predmetima pristupamo nežno, bez naglih pokreta, unapred planiramo svaki korak dok, na primer, iz fioke do stola prenosimo ogromnu krinolinu pohabanu vremenom. Pažljivo joj slažemo falte, spretno motamo rolnice svilenog papira koje će podržati olabavelu strukturu držača na podsuknji, i rukama prebiramo nabore, poput proročica kad prizivaju mrtve.

Svoje beleške zapisujemo običnom olovkom (hemijske su strogo zabranjene), beležimo svaki detalj, svako dugme, svaku falinku, spolja ili iznutra. Ovaj dokument se zove Izveštaj o stanju.

Rečnik koji koristimo je prepun termina o raspada-
nju i propasti. Za svilu kažemo da je *prosenjena*, kada se iskrzani tekstil providi gde je ležao presavijen, ili je boja *iščilela* izbledeviši tokom ležanja, pa ostavi neočekivane prelive u kojima plavo postaje zelenkasto, a crveno prelazi u smeđu. Pribeležavamo *erozije* na mestima gde je robus-
tan metal kopče trenjem oštetiо okolnu tkaninu; odbacujemo *izgubljene* predmete koji su nepovratno oštećeni hemijskim promenama usled znojenja (posedujemo celu zbirku mekintoš mantila koji su u stanju rigor mortisa.) Iz postavke uklanjamo *istrošene* eksponate, kažemo da im treba odmor u skladištu. Preduzimamo hitne intervencije protiv legla insekata, moljaca, buba, dlakavih gusenica; usred noći iz kreveta dotrčavamo u muzej u slučajevima poplave, zatvaramo unikatne predmete u staklene vitrine da ih sačuvamo od zlokobnih oštećenja ili krađa, jarkog svetla ili toplote, vlage ili naglog mraza.

Danas proučavamo kolekciju dezeniranih platnenih haljina iz perioda oko 1830. Ljupke su – cvetići rasuti po platnu daju lepršavost komplikovanoj strukturi haljina. Dekolte je dubok. Preko dana, prozračna ešarpa bi prekrila ramena i poprsje, ali za večernje prilike, delimična obna-
ženost bila je poželjna. Iznutra je izgrađena cela armatura. Napufkani rukavi održavali su oblik pomoću jastučića od guščijeg perja, postavljenih na ramene mišice; punoća sukanja se postizala uz pomoć nabranih podsuknji; frizure su mukotrпно punjene umecima kupljenih uvojaka. Da zaokružimo jedan eksponat, sastavljamo nove varijacije,

kombinujemo delove odeće koji su pripadali različitim vlasnicima. Procenjujemo lepotu svakog predmeta, izlažemo ga na lutki. Ne možemo da se odvojimo od neobučene zelene haljine, ubeđeni da je bila namenjena trudnici.

Zamišljamo prvi deo nove postavke. Znamo već koliko nam lutaka treba (tri) i to da ćemo staklom zaštićenih haljina postaviti vitrine za sitnije detalje ansambla – slamnati šeširić, nekoliko modnih crteža, torbicu, par rukavica od kozjeg velura. Time ćemo upotpuniti glavne atrakcije. Pretražujemo unutrašnjost torbica, mada znamo da su uvek prazne; torbice su prava misterija, uvek stignu u muzej ispražnjene, kao da bi da izbrišu vlasnika. U mislima sastavljamo legende dok proučavamo predmete, predlažemo naslove, kažemo, *šta misliš, možda... ako ovo stavimo pored ovoga...* Naši kustoski prsti imaju zadatak ne samo da opipaju i pridrže, nego i da dodirom spoznaju suštinu naših predmeta, da kroz šavove i konce proniknu u njihove tajne.

Odlučili smo da će postavka biti organizovana hronološki. Svesni smo da šta god odaberemo, naša trodimenzionalna slagalica nikad neće biti celovita. Iza svake izložene lepeze, oslikane, namreškane i elegantno upotrebljene, nazire se hiljadu izgubljenih, nestale su po čoškovima dućana, antikvarnica i starinarnica, a tek najređe i najbolje očuvane stignu do bezbednosti muzeja, poput iznurenih ptica selica. Nažalost, niko više neće mahati našom lepezom, niti će se zelena haljina obaviti oko zao-bljenog stomaka. Korseti više neće utezati ničija rebra niti će kožne rukavice morati na rastezanje da bi ih navukli prefinjeni prstići. S lepše strane, nežni tekstil više nikad neće nasilno potapati grube ruke neke pralje, niti će ih peći pegla, ne preći im sudbina cepanja na krpe.

Doskora smo nosili hirurške rukavice da ne bismo oštetili tekstil znojem ili venčanim prstenjem povukli končić. Ali u rukavicama smo gubili preciznost i postajali nespretni. Sada opet, golim rukama dodirujemo predmete, svesni da za sobom ostavljamo ličnu DNK podsetnicu. Sitnim ćelijama dodira u jagodicama prstiju prepuštamo da potvrde vrednost i preberu po haljinama, nalazeći zalutalu čiodu u porubu; otkrivajući naknadne prošivke tamo gde je haljina popuššana na šavovima; čisteći manžetne od nagomilane prašine (prašina je oštra, poderaće rukav); ocenjujući, po težini materijala, da je dovoljno skupocen tako da treba potražiti marku čuvenog salona visoke mode (marke su obično sakrivane unutar odeće da se izbegnu porezi na izvoz.) Za naš izbor haljina za stalnu postavku (trajace verovatno sedam godina) presudni su i vid i dodir, jer smo podjednako naučili od izgleda koliko i od poljupca koji je tekstil ostavio na našoj koži.

POČETAK

Noćno rublje

Moja soba je bila velika i kvadratna, kao i ostale sobe u našoj kući, s belim zidovima i mermernim kaminom. Kamin je bio zazidan, ali sam sklonila daske i u ognjištu palila mirišljave štapiće koji su za sobom ostavljali nežne prugice pepela. Kroz prozor, između okna i puta, nazirala se prastara breza krivog debelog stabla srebrnkaste boje. Bujna krošnja lelujala je na povetarcu i punila sobu neprestanim treptajem zelene boje.

Moj uzani krevet je ležao u uglu sobe. Prekrivač od indijskog platna našla sam na pijaci u Kensingtonu. Tamo sam kupila i štapiće pačulija, koje je mama smatrala nar-komanskim mirisom. Snimala sam na kasete radio emisije Džona Pila, slušala bih njegov glas noću, u mraku, pred-osećajući da je muzika koju je puštao stepenica ka mom budućem životu. Kad je padala kiša, budilo me je šuštanje točkova kola, radni sto i stolica su bacali zloslutne senke po mraku, a odeća razbacana po podu delovala kao rasuto stenje. Po zidu sam zelenim mastilom ispisala stihove Dilana Tomasa:

*Snaga koja cvet kroz zelen stapku goni
Zelenu dob mi goni;
Koren stablu ruši i mene krši*

*A ja sam nem da svitoj ruži zborim,
Od iste groznice zimljive da moja mladost gori,**

ubeđena da i moja mladost gori od grozničave tuge.

Ponekad, pre nego što bih zaspala, imala sam osećaj da sam pod narkozom. Želela sam da se otrgnem, ali nisam uspevala da se zaustavim pred ponorom sna. Jednom sam dobila upalu krajnika i sanjala da se preda mnom pruža nepregledni napušteni put. Neki točak se okretao na tom putu; jedva nekako, ali se kotrljao. Ja sam bila i točak, i na točku, i posmatrala točak, kako lagano krivuda sredinom staze.

Uvek me je intrigirala odeća namenjena snu. Jedno vreme sam radila u antikvarnici viktorijanske i edvardijanske posteljine, čipke i rublja. Gotovo sve u radnji je bilo belo, i moj posao je delom bio da perem, štirkam i peglam svaki komad tako da izgleda i miriše kao nov iako je bio star. Posteljina je često bila od lana, koji je pri pranju postajao fantastično luksuzan, težak i svilenkast, materijal kvaliteta kakav se danas više ne može naći. Jastučnice oivičene čipkom bi se ukrutile i ja sam licem uranjala u njih, punila pluća mirisom deterdženta i pegle. Spavaćice, podsuknje i potkošulje postajale su od požutih krpa prhke i snežno bele. Zakačile bismo na njih cenu i izložile ih na vešalicama, dah nam je zastajao koliko su lepe. Neke su verovatno bile deo spreme za mladu, jer su

* Preveo Srba Mitrović, *Antologija engleske poezije 1945–1990*, Svetovi, Novi Sad 1992.

imale izvezene monograme i datume. Kakve li su bile njihove vlasnice?

Nosile smo spavaćice kao košulje, a podsuknje kao suknje, oko struka vezivale kaiševe drevnih medicinskih sestara, i mislile da smo jako šik – u tom trenutku bilo je moderno nositi starinske stvari. Bile smo ubedene da ne možemo pogrešiti, jer je Grejs Kodington, modna urednica britanskog Voga, često svraćala u radnju. Pozajmljivala je odeću iz radnje za foto snimanje u kojem su manekenke slikane rasčupane kose, u prevelikim košuljama i pidžama na štrafte, jer smo prodavali i muške artikle, košulje bez kragni i debele spavaćice koje su se vukle po podu. Moj brat je bio tada na studijama, poslala sam mu jednu mušku spavaćicu, i iznenadila se koliko je bio srećan

poklonom, nisam znala koliko mu je nedostajala kuća i koliko mu je bilo hladno.

Muška pidžama se s vremenom uopšte nije menjala. Pamtim fotografiju svog oca, u štraftastoj pidžami sedi na bolničkom krevetu, jer boluje od tuberkuloze, dok oko njega stoje nasmešene medicinske sestre. Evo opet pidžame na štrafte, ovog puta ne na crno-belom fotografiji nego u mom pamćenju. Moj otac sedi na krevetu, baš kao u bolnici, i otvara novine, tresući ih da izravna prelom stranice. Ja ležim ispod kreveta, pod šatorom koji je napravio njegov čaršav. On se oporavlja. Uskoro, svi zajedno idemo na odmor, vozimo se na kampovanje na zaravni. Po njegovoj smrti, pronaći ću stari slajd s tog letovanja. Na njemu stojim nasred livade, gledam u kameru, u pidžami. Moja mama nekom maše rukom, a oko nas uzleće jato galebova, kao bele mrljave tačkice na nebu.

Kredenac

Pomažem bratu da uđe u kredenac, a za njim ulazim i ja, za sobom zatvaram vrata, pa sedimo u mraku. Skučeno je, šćućurili smo se u klupko. Police su drvene, na njima naslagani čaršavi koji su topli i mekani pod našim nogama. Peć pored nas brunda i pucketa, a mi se pravimo da spavamo dok nas traže.

Posle sam ležala na stomaku u svom svetu, a on je hteo da se igra sa mnom. Moraš sebi da izmišljaš priče u glavi, rekla sam mu kroz busen trave. Nije mu bilo jasno, pa je odskakutao. Imao je na sebi plavi šušlavac a kuće mu se vrzmalo oko nogu. Kad sam se vratila iz škole, kuće su već bili odneli na selo, tamo će mu biti lepše.

Sedela sam u fotelji i čitala, nesrećna što me prekida ju. Vrata su se otvarala i zatvarala, nisam dizala pogled. Dozvolili su mi da sama idem u biblioteku, pa sam se zadubila u knjigu na putu nazad. Zamalo da me pregaze vatrogasna kola, vikali su na mene: *Ćorava!* Moj brat nije voleo knjige, ali stripove jeste. Bolje išta nego ništa, govorili su.

Došlo je vreme da odem od kuće. Pokazala sam mu svoje ploče i odabrala najbolje. Kad sam se posle vratila, on je izrastao i šiške mu više nisu padale u oči. Meni se činilo da je sve u redu mada mi nije palo na pamet da ga pitam. O takvim stvarim nismo pričali.

Kecelja

Telefon je visio u hodniku pored ulaznih vrata, podigli bismo slušalicu i imitirali povišen ton odraslih. Obično bi zvao neko od ujaka. Oni su se stalno iseljavali i useljavali u kuću moje bake Velšanke, čak i kad su bili oženjeni. Njena je bila poslednja kuća u nizu, s nadograđenom maleckom kuhinjom, i mada prostora nije bilo ni za lek, primaća soba s regalom retko je grejana i bila slabo korišćena. Svi su se okupljali u trpezariji, pretrpanoj foteljama i stočićima kraj zida, za kojima su ujaci vikali, igrali karte i jeli. Uvek je bilo voćnih kolača, unapred iseckanih na ravnu parčad da ne bude svađe. Mene su pustili da budem s bakom u kuhinji dok je pekla kolače, nisam joj smetala. Uvaljala bih kriške jabuke u beli šećer, ali su bile tako kisele da sam zasuzila. Baka bi podigla uvis zdelu da nožem poravna testo po ivicama, u izbledejoj kecelji, brašnjavih mekanih ruku.

Kad je htela da pozove nekog od sinova, obično bi izređala sva imena dok se ne seti pravog. Ponekad bi u besu promumlala psovku. Ne obraćaj pažnju, očima mi je govorila mama. Mi smo živeli podaleko, ali smo često dolazili. Potrpali bi nas uveče na zadnje sedište kola i dok promiču senke krošnji pod svetlom farova, vozili iz grada u selo sve dok ne stignemo na zadnja vrata, pravac gore u krevet, mala. Ujutru sam smela da deki odnesem čaj. Njegova je

fotelja stajala pored pećke. Mirisao je na duvan i sinovi su ga zvali stari i nisu pričali s njim, a ni nas nikad nije zvao, a oni su nas zvali. Moja mama bi stiskala slušalicu u ruci i ćutala; nije želela da zauzima stranu.

Posteljina

Trebalo je da protresemo čaršave tako da se povijaju kao beli padobrani pod plavim nebom. Ja, nespretna, nikako da zadržim svoj kraj u ruci. Ama moraš celim telom, rekla mi je. Žica za veš se protezala od stabla kruške s rupom u sredini do iskrivljene drvene bandere koja se još držala kad smo konačno otišli, drvene štipaljke sa žice su se same od sebe katapultirale u leje s cvećem kamenike, nestajući u bujnom rastinju roze latica. Ponekad bi štipaljka preskočila ogradu i pala na drugu, bršljanom obraslu stranu, tamo gde su se kotile lisice i gde je strnjika rasla po zapuštenim njivama. Imamo svoju preriju, govorio je moj otac.

Peškire je savijala sama, istresala ih takvom silinom da su se ispravljali kao postrojani, a onda ih presavijala, da im sačuva miris sunca i sveže trave, toliko da sam zastajkivala na putu do kredenca da upijem aromu slatke hrapavosti. Al' si se zadržala, kazala je. Čaršave smo slagale u korpu za peglanje, dok na njih dođe red. Moja majka je bila brza i spretna, pegla u ruci je letela puštajući paru na sve strane. U školi je naučila da sređuje rublje, da štirka kragne i da ugrije tučanu peglu na ringli, da koristi žarač za karnere i nabore. Bila su to druga vremena.

NA IVICI

Ukrasna traka

Posle škole potražila sam posao. Spustila sam se niz Čizik haj road i probala u knjižari, jer sam volela da čitam, ali nisu imali mesta, ili nisu imali mesta za mene. Bila sam razočarana, već sam videla sebe kako razmeštam police, ili sedim za pultom, a u krilu mi neka knjiga, kao *Midlmarč* Džordža Eliota, ili *Slobodna deca Samerhila* – moja majka je studirala dečju psihologiju, a ja sam gutala njene udžbenike brže od nje same. Možda im je bilo jasno da neću obraćati pažnju; možda nisu zapošljavali one koji mnogo vole knjige.

Otac je našao vezu u lokalnoj robnoj kući, Gudbans. Mora da me je nahvalio; uvek je bio ponosan na moju pamet mada ga je nerviralo što sam povučena. Bila sam prekomerno stidljiva. Dodelili su mi mesto u pozamanteriji, među rolnama ukrasnih traka i konaca, cikcak makaza i krojačke krede, to sam prepoznala, majka je imala kod kuće. Ali traka za paspuliranje bila je previše za mene: skliska i uvijena, bežala mi je dok sam merila, odjednom nesigurna u merenju centimetara i u strahu da ću pogrešno odseći. Mora da ste novi, primetio je neko.

Otišla sam u kantu za radnike i sipala čaj u zelenu šoljicu s tanjirićem. Niko mi se nije obratio. Popodne sam izvadila kabanicu iz omota i posle nisam mogla da je

vratim. Nikad ne otvaramo pakovanja za mušterije, rekli su mi. Dan se razvukao kao gladna godina. U ponedjeljak ih je otac nazvao i rekao da neću više dolaziti. Vratila sam se kući, obeshrabrena sopstvenom nesposobnošću, a ionako je trebalo da spremam završne ispite, još to pa da krenem na fakultet. Mazili su me posle, ispred vrata sobe mi ostavljali ispeglani veš, vozili me u školu kad bih kasnila na autobus.

Jednog letnjeg dana našminkala sam se da bih izgledala privlačnije i otišla da razgledam ploče u Gudbansu, čitala poledine omota, ni sama nisam znala šta tražim. Odlučila sam se za ploču bluza Džona Majala, dugokosi momak na kasi je prokomentarisao da je neobično da devojka voli takvu muziku. Bila sam sva ponosna i pustila ploču tati, ali nije mu se dopalo. Više je voleo grupu Prokol Harum, naročito *A Whiter Side of Pale*, ponavljao je refren o njenom belom licu dok mi nije prekipelo. On je tvrdio da je to čist Šekspir.